

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΡΕΤΗΡΟΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1955

Μ. ΠΑΝΤΟΥΛΗΣ

ΕΤΑΠΕΚΕΤΙ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

πολλαπλὰς αὐτοῦ ἰδιότητος¹. Ἀνήκει δὲ τοῦτο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εὐτραπέλων ἀφηγήσεων καὶ συνορεύει πρὸς τὰς θρησκευτικὰς παρωδίας, μὲ πολλὰς θρησκευτικὰς ἀναμνήσεις. Παρὰ τὰ καθαρῶς θρησκευτικὰ καὶ ἠθικοδιδασκτικὰ ἔργα, καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἦτο εὐρέως διαδεδομένον — προσεγγίζον ἐνίοτε τὰ ὄρια τῆς ἀπρεπείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς βεβηλώσεως² — εἰς τινὰ δημῶδους προελεύσεως στιχουργήματα τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων, ὑπενθυμίζει δὲ ἀνάλογα ἔργα τὰ ὁποῖα εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν εἶδον τὸ φῶς εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν καὶ εἰς παλαιότερας καὶ εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν.

Τὸ θέμα τῆς ἐξυμνήσεως τοῦ οἴνου δὲν ἀποτελεῖ καινοτομίαν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ ποιητὰὶ ὑμνήσαν κατὰ καιροὺς τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο προῖόν καὶ τὴν δυνάμιν του νὰ καταπαύῃ τὸν πόνον καὶ τὴν θλίψιν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ βακχικὴ ποίησις εἶχε πολλοὺς καλλιεργητὰς ἐν τῇ Χώρα μας ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ποιητοῦ τῆς Τέω μέχρι τοῦ νεωτέρου Ἀνακρέοντος.

Τὸ παρὸν στιχουργήμα ἔχει περισσότερον σατιρικὸν παρά λυρικὸν χαρακτήρα. Ὁ ποιητὴς σκέπτεται ὅτι ἔσφαλεν ὁ παρομοιάσας τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἥλιον· αὐτός, ἀντιθέτως, εὐχεται νὰ γίνῃ ὁ οὐρανὸς καράβι, αἱ νεφέλαι ἄρμενον, ἡ σελήνη τιμόνι, ὁ ἄνεμος караβοκύρης καὶ οἱ ἀστέρες ναῦται, ὁ δὲ ἥλιος νὰ μετατραπῇ εἰς τεράστιον βουτζι, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἀφθονοῦς νὰ ρέῃ ὁ ἄκρατος οἶνος, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ γεμίσῃ τὸν στόμαχόν του· τότε δὲν θὰ ὑπολογίζῃ οὐδένα κίνδυνον οὔτε αὐτὸν τὸν θάνατον. Λυπεῖται ἐνθυμούμενος ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως διασωθέντες δὲν ἠτύχησαν νὰ πίνουσι οἶνον, διότι δώδεκα βρύσες ἔρρεον διαρκῶς ὕδωρ. Ἀπὸ τὸν πόνον του διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ οἴνου, ἠσθένησε, μόνη δὲ ἐλπίς ἀπομένει

ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ θὰ τοῦ ἀποστείλῃ δοχεῖον πλήρες οἴνου ἢ τουλάχιστον ὀλίγην Κοινωνίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν νὰ δροσίσῃ τὰ χεῖλη του. Εἶθε τὸ κλῆμα νὰ αὐξάνῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος τὸ ὄρος Ἀραράτ, παράγον πολὺν οἶνον, χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ παρηγορίαν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸς ὁ Παράδεισος εἶναι ἀνεκτὸς ὑπὸ ἓνα ὄρον: ἀπὸ τοὺς ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντας τέσσαρας ποταμοὺς νὰ ρέῃ οἶνος, ὁ πρῶτος διὰ τὸ πρόγευμα, ὁ δεύτερος διὰ τὸ γεῦμα, ὁ τρίτος διὰ τὸ δειλινὸν καὶ ὁ τέταρτος διὰ τὸ δεῖπνον. Ὁ ποιητὴς προτιμᾷ καὶ τοῦ ἐλαίου τὸν οἶνον, ὅστις θεραπεύει ἀσθενεῖς καὶ νεκροὺς ἀνασταίνει, ὁ ἴδιος δὲ ἀσθενήσας ποτέ, ἐπανεῦρε τὴν ὑγείαν του εὐθὺς ὡς οἱ ἰατροὶ τὸν περιέλουσαν μὲ οἶνον. Τελειώνει δὲ μὲ γλυκὸ ὄνειρον οἴνοποισίας.

Τοῦ διασκεδαστικοῦ τούτου στιχουργήματος—τοῦ ὁποῦ ἐσώθησαν πλείονα χειρόγραφα καὶ παραλλαγὰι—ἀγνοοῦμεν τὸν συγγραφέα καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς. Ἡ ὑπόθεσις καθ' ἣν ὡς συγγραφεὺς φέρεται ὁ γνωστὸς σατιρικὸς βυζαντινὸς ποιητὴς Πτωχοπρόδρομος δὲν φαίνεται πιθανή. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρονολόγησιν ὁ Legrand ἀνάγει τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τοῦ στιχουργήματος εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα καὶ, ἴσως, δὲν εὐρίσκειται μακρὰν τῆς πραγματικότητος³. Τὸ ἔργον παρουσιάζει σημαντικὴν ἀξίαν καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ λαογραφικῆς ἐπόψεως, κατέστη δὲ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀγαπητὸν λαϊκὸν ἀνάγνωσμα, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ διασωθέντα χειρόγραφα αὐτοῦ.

Ἀναδημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου ἐκδοθεῖσαν παραλλαγὴν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι⁴, ἐνθα ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ εὕρῃ καὶ σημαντικὰς πληροφορίας ἀφορώσας εἰς τὸ κείμενον καὶ τὰ λοιπὰ συναφῆ προβλήματα:

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΥΠΕΡΤΙΜΟΥ ΚΡΑΣΟΠΑΤΕΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΖΥΦΟΜΟΥΣΤΟΥ⁵

Ἄρχοντες νὰ ἡξεύρετε μικροὶ τε καὶ μεγάλοι:

Ὁ μεθυστὴς ἐξύπνησε, τρίβει τοὺς ὀφθαλμοὺς του.

Κίτρινον εἶδεν οὐρανὸν γεμᾶτον πεταλούδας

1. Διὰ σχετικὰς εἰδήσεις, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰς Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, βλ. É m. L e g r a n d, Collection des monuments pour servir à l'étude de la langue Néo-Hellénique, N. S. II, σ. 2 - 11 καὶ Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ, Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος Πέτρου τοῦ Ζυφομούστου, Νέος Ἑλληνομνήμων, 1904, σ. 433 ἐπ.

2. Οὕτω τὸ Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου, ἢ Ἀκολουθία τοῦ Σπανοῦ κλ.

3. Βλ. Legrand, ἐνθ' ἄν., σ. XVII: «Je pense qu'elle a dû être écrite au XIIe siècle; on y rencontre certaines tournures de phrase qui rappellent à s'y méprendre le style de Ptochoprodromos».

4. Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ, Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος Πέτρου τοῦ Ζυφομούστου, ἐνθ' ἄν., σ. 433 - 449.

5. Τὸ ὄνομα Ζυφομούστου ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ ζύφου καὶ μούστου. Βλ. καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἰατρῶν Ροῦφος καὶ Κρασοπινάκις, υἱοὶ τοῦ Φιλομούστου.

- 5 μέ τὸ πουγούνι τὲς μετροῦ, φουῶ καὶ ἀναχασμᾶται.
 Ὡς εἶδε καὶ τὸν ἥλιον, φιλοσοφεῖ καὶ λέγει:
 «Ἐρωτικὸς ὠνόμασεν ἥλιον τὴν γυναῖκα!
 Ἦκουσα τὴν μαυρίαν τοῦ καὶ θέλω νὰ ἐμέσω».
- 10 Καὶ πάντας πάλιν μέμφεται ὁ μεθυσιτῆς καὶ λέγει:
 «Ὁ πεινασμένος χάσκοντας τὴν πῆτταν ἐνθυμᾶται,
 ὁ μυλωνᾶς τὸν μύλον τοῦ, ὁ γεωργὸς τ' ἀλώνιν,
 ὁ παιγνιώτης τὸν μπαζόν καὶ ἄλλος τὸν τροχόν τοῦ,
 πρὸ πάντων δὲ ὁ πιστικὸς τὸ τυρομύζηθρον τοῦ,
 ὁ δὲ μαυροκατζίβελλος⁶ τὸν γυροκόσκινόν τοῦ.
 Ἐγὼ δὲ τὸ ἐπιθυμῶ θέλω νὰ τ' ἀναγγείλω.
- 15 Ἄς μὲ λιθάσῃ ὁ λαός, ἄς μ' ἀποκεφαλίσῃ.
 Ἐγὼ γὰρ τὴν ἀλήθειαν θέλω νὰ μαρτυρήσω.
 Εἶδες βουτζιὸν κρητικὸν γεμᾶτον τὸ τυμπάνιν;
 Ὁ ἐκλαμπρὸς ὁ ἥλιος πολλὰ τοῦ ὁμοιάζει,
 καὶ βλέποντας τὸν ἥλιον, ὅτι ἐστὶ μέγας,
 20 ὡς ἤκουσα πλατύτερος παρὰ τῆς γῆς τὸ πλάτος,
 καὶ δέομαι τὸν κύριον νὰ τὸν μεταιοπίσῃ.
 Χριστέ μου νὰ ἐγένετο βουτζίν ἀντὶ ἡλίου,
 πρὸς τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ νὰ εἶχεν καὶ τὸ βάθος
 καὶ νὰ ἔτον ὀλογέματον καλὸν κρασὶν ἀκράτον.
- 25 Καὶ πάλιν νὰ ἐγένετον ὁ οὐρανὸς καρᾶβιν
 καὶ αἱ νεφέλαι ἄρμενον, τιμόνιν τὸ φεγγάριον,
 καρᾶβοκύρις ἄνεμοι καὶ ναῦται οἱ ἀστέρες,
 καὶ νὰ τὸν ἔκρουε σεισμὸς καὶ νὰ ἔπεφταν οἱ πύροι,
 ὁ βουτζιὸς νὰ ἐβρόντιζε καὶ νὰ ἔστραπτεν ἡ κοῦπα,
 30 καὶ νὰ ποταμοφόριζεν ὁ ἄδολος ὁ οἶνος
 καὶ νὰ ἦλθεν εἰς τὸ στόμα μου ἢ ἄβυσσος ἐκείνη,
 ἂν τύχη νὰ ἐγέμιζεν ὁ στόμαχός μου ὁ δόλιος
 καὶ ἡ πτωχὴ ἢ κοιλία μου νὰ ἔθελεν κυματίσει,
 καὶ θάνατον τολμῶ εἰπεῖν ποσῶς δὲν ἐφοβούμουν.
- 35 Τὸ πάλαι γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἐξῆντα μυριάδας
 Ἑβραίους ἐλυτρώσατο δουλείας Αἰγυπτίων,
 καὶ ὕδωρ τοῦτον ἤτησαν, καὶ ἤνοιξε τὴν πέτραν.
 Δώδεκα βρούσες ἔρρευσαν, πλὴν δὲ κρασὶν οὐκ ἦτον,
 κρασὶν δὲ νὰ ζητούσασιν ποσῶς οὐκ ἔτολμοῦσαν.
- 40 Λυπεῖται ἡ καρδία μου εἰς τόσῃν ἀγνωσίαν,
 τὸ πῶς οὐκ ἔτολμήσασιν κρασίον τοῦ αἰτῆσαι.
 Τὸν λόγον οὐκ ἐπλήρωσα, ἦλθον εἰς ἀθυμίαν,
 ἐστέγνωσαν τὰ χεῖλη μου, ἡ γλῶσσα μου ἐξηράνθη
 ὅμως ἀπὸ τὴν λύπην μου ἦλθον εἰς ἄρρωστίαν.
- 45 Ἴδού, Χριστέ, ψυχορραγῶ, καὶ κἄν ἄς ἐκοινώνουν,
 καὶ κἄν νὰ μὲ ναμάτιζαν κἄν ἕνα πιθαράκιν,
 καθὼς περὶ τὰ εὐλόγησες ἄλλοτες εἰς τὸν γάμον.
 Πιθάριον μου γλυκύτατον, λιθάριον λυχνιτάριον,
 πιθάριον μου ἐκλαμπρότατον, καλῶς ἱστορισμένον,
 50 τῆς λύπης ἢ παρηγοριᾶ καὶ τῆς χαρᾶς ἢ δόξα,

6. Περὶ τοῦ ὄρου μαυροκατζίβελλος καὶ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐμφανίσεως, βλ. Σπ. Λάμπρου, ἐνθ' ἀν., σ. 489.

- αὐθεντικὸν τὸ σχῆμα σου, φιλόσοφος ἢ γνώμη.
 Καλῶς ἐπλάσθης ἐξ ἀρχῆς εἰς χρῶμα τοῦ ροδίου.
 Ὡς γοῦν τὸ ρόδον δροσερὸν κοκκινοπορφυρίζει
 καὶ γέμει τὴν γλυκύτητα, τὸν δρόσον τοῦ λαιμοῦ μου.
 55 Εἰς τοῦτο μόνον μὲ λυπεῖς, πῶς οὐκ αὐξάνεις κλῆμα,
 νὰ ὑπερβῆς τὰ ὑψηλὰ τὰ Ἄραράτ τὰ ὄρη.
 Ἐγὼ δὲ ἀποστρέφομαι πᾶσαν πολυφαγίαν,
 τὸ δὲ κρασίον ὀρέγομαι ἰάχα διὰ νὰ ψάλλω.
 60 Τὸ μέλι πλατυστόμαχον καὶ ὀμφαλοανοίκτης,
 τὸ γάλα τυμπανόκολλον καὶ στρόφος τῶν ἐντέρων,
 τὸ δὲ ἀκράτιον τὸ κρασίον τροφή, ἀθανασία,
 καὶ βασιλεύει τὸ βονιζὶν εἰς ὅλα τὰ ἄγγεῖα,
 αἶε δὲ πάντοτε φορεῖ βασιλικούς στεφάνους.
 65 Ὁ Σολομῶν τὸ ἔστεπεν ὁ θαυμασιὸς ἐκεῖνος
 Λοιπὸν καὶ τὸν παράδεισον δίχως κρασίον μισῶ τον.
 Ἄν τρώγω, θέλω νὰ διψῶ, τίς ἢ ὠφελειά μου ;
 Ἀλλὰ καὶ ὁ παράδεισος ἐκεῖνος τὸν ἀκούεις
 τέσσαρας ἔχει ποταμούς μεγάλους, θαυμασίους.
 70 Ἄν ἦσαν καὶ οἱ τέσσαρες κρασίον, ὡς ἐνθυμοῦμαι
 ὁ εἷς ἀρκεῖ με πρόγευμα, μόνον μὴ τύχη φίλος,
 ὁ δεῦτερος εἰς γεῦμα μου κ' εἰς δειλινὸν ὁ τρίτος,
 ἀρκεῖ με καὶ ὁ τέταρτος εἰς πτωχικόν μου δεῖπνον.
 Ἐλαίαν τὴν καλόκαρπον θαυμάζουσιν οἱ πάντες,
 ἀλλ' οὖν εἰς ὅλα τὰ φυτὰ τὸ κλῆμα βασιλεύει.
 75 Ὁ μοῦσιος ὀλοζώντανος πηδᾶ καὶ κοντοβήχει,
 τὸ δὲ ἐλάδιον τὸ πτωχὸν κείτει ἀποθαμμένον.
 Καὶ τοὺς νεκρούς ἐξανιστᾶ ὁ εὖοσμος ὁ οἶνος
 καὶ τοὺς ἀρρώστους ὁ καλὸς εἰς δύναμιν ἐγείρει.
 80 Ἄν εὖρω τζίλιπουρον εἰς γῆν, σκύπτω, μυρίζομαι το,
 κ' ἢ εὐωδία του νικᾶ τὸν μόσχον τῆς Συρίας.
 Ὁ ἄρτος οὐκ εὐφραίνει με, μόνον τὸ κρασοβόλιν
 καὶ τὸ λαγομαγεῖρευμα τὸ λέγουσιν κρασᾶτο.
 85 Κρασίον μου δοκιμώτατον εἰς πᾶσαν λατρείαν,
 τῶν νέων ἢ θηριακῆ, τὸ αἷμα τῶν γερόντων,
 κινεῖς τὰ οὖρα συνεχῶς, εὐφραίνεις τὴν καρδίαν,
 ἀναβιβάζεις πνεύματα, τοὺς ὀφθαλμούς ἀνδρίζεις.
 Ἐκ τῶν ἀγίων γὰρ πολλοὶ λέγονται μυροβρούται,
 ἐγὼ δὲ χάριν ἤθελα νὰ γένω κρασοβρούτης.
 90 Φρίττω λοιπὸν ὁ ταπεινός, ὅταν τὸ διηγοῦμαι.
 Τί τὰ πολλά σοι προσλαλῶ καὶ περισσά σοι λέγω ;
 Ἄν ἔπιναν οἱ ἄγγελοι κρασίον ὡσπερ ἐμένα
 καὶ νὰ ἐκάθιζα ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων,
 εἰς ἑκατὸν νυχθήμερα ἤθελά τους μεθύσει.
 95 Ἄκουσον τὴν ἀλήθειαν πόσον κρασίον φοβοῦμαι.
 Ἄν ἦτον ἀργυρόκουπα ὁ οὐρανὸς τὸν βλέπεις,
 νὰ μέ τον ἐγεμίzaσιν ἄσπρον κρασίον ἀκράτιον,
 νὰ μ' ἔλεγαν Δευτέρωσε καὶ πρόσεχε μὴν πτύσης,
 ἤθελα πεῖ ὅτι σώνει με, φοβοῦμαι μὴ μεθύσω.
 100 Λοιπὸν ἀπὸ τῆς δίψης μου ἠσθένησα μεγάλως.
 Τὸν Ροῦφον εἶχα λατρὸν καὶ τὸν Κρασοπινάκιν,
 ἐκείνους ὅπου γέννησεν ὁ γέρον Φιλομούστις.

- Κρασίην μ' ἐλοῦσαν παρενθύς, καὶ ὑγιῆς εὐρέθην,
καὶ τὴν Λαμπράν τὴν Κυριακὴν ὄνειρον εἶδα ξένον.
Φόρεμαν εἶχα τὸν ἄσκόν, καπάσιν μισοβούτζιν,
105 σκούφίαν ἀργυρόκουπαν καὶ κάλιζας τὰς κανάτας,
καλίγια πασχάτικα ὠραίας πειζοφλάσκας,
τζιπουρομάγγανον καλὸν ὠραῖον δεκανίκην.
Τὴν κλίην ἐποισα ληνὸν καὶ καναϊτῶν τὴν σκάφην,
110 πιάσκιν τὸ προσκέφαλον, ἐγκόλπιν πιθαράκιν.
Βροντὴ ἐγένετο φοικτὴ, ὁ οὐρανὸς ἐρράγη,
οἱ καταρράκτι ἐρρευσαν ἄσπρον κρασίην ἀκράτον.
Πάλιν ἐμετεβρόντησεν ἡ γῆ διχῶς ἐρράγη,
καθαρογλυκοπίπερος ἀνέβαινε ὁ μούστος.
115 Τὸ σιόμα μου ἐνέλαβεν ἐκ τοῦρανοῦ τὸ μέλι,
αἱ χεῖρες μου ἐγέμισαν ἀπὸ τῆς γῆς τὴν σκάφην,
καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τὴν περισσὴν τοῦ μούστου
ἡ μέλισσα μὲ ἔδακεν ἀπέσω εἰς τὴν γλῶσσαν.
Ἐφόβος μὲ ἐξύπνησεν, ὅμως ἀκροισρευλίζω».

Τὸ στιχοῦργημα, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέ-
χθη, ὁ ἀρχικός πυρὴν ἀνάγεται εἰς τὸν
δωδέκατον αἰῶνα, ὑπέστη κατὰ καιροῦς
αἰσθητάς ἀλλοιώσεις διὰ τῆς στοματικῆς

παραδόσεως, φαίνεται δὲ ὅτι πολλοὶ στί-
χοι, περιέχοντες μεταγενέστερα στοιχεῖα,
εἶναι παρένθετοι, εἰσαχθέντες εἰς νεωτέ-
ρους χρόνους.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ

Τ Α Σ Ε Ρ Ρ Α Σ

[ΜΙΑ ΑΠΡΟΣΔΟΚΗΤΗ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ]

Τὰ ὀνόματα μερικῶν ἑλληνικῶν πόλεων
ποῦ βρίσκονταν πρῶτα στὸν πληθυντικό:
Ἄ θ ἦ ν α ι, Θ ἦ β α ι, Π ά τ ρ α ι, δὲν ἦ-
ταν δυνατό νὰ τὰ κρατήσῃ τὸ νεοελ-
ληνικὸ γλωσσικὸ αἶσθημα κι' ἔτσι γρήγο-
ρα ὁ πληθυντικὸς ἔδωσε τὴ θέση του στὸν
ἐνικό καὶ λέμε: Ἄ θ ἦ ν α, Θ ἦ β α, Π ά-
τ ρ α. Ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς αὐτῆς πρέ-
πει νὰ εἶναι διπλός: Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὰ
περισσότερα ὀνόματα πόλεων λέγονται
στὸν ἐνικό: Θ ε σ σ α λ ο ν ἰ κ η, Β ό λ ο ς,
Λ α μ ἰ α, Π ε ι ρ α ι ά ς, Κ ό ρ ι ν θ ο ς
κλπ., καὶ τὸ ἰσοπεδωτικὸ γλωσσικὸ αἶσθη-
τήριον παρέσυρε τὰ λίγα αὐτὰ ὀνόματα
πρὸς τὸ μέρος τῶν πολλῶν. Ἡ ἀποστροφή
τοῦ πολλοῦ κόσμου πρὸς αὐτὰ τὰ plurā-
lia tantum ἔχει ἀσφαλῶς τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ
στὴ σωστὴ ἀντίληψη ὅτι, μιὰ καὶ λέμε τὴ
λέξη π ό λ η στὸν ἐνικό, στὸν ἐνικό πρέ-
πει νὰ λέμε καὶ τὸ ὄνομά της. Ὁ δεύτε-
ρος λόγος ποῦ ἐξηγεῖ τὴν τροπὴ αὐτὴ εἶ-
ναι ὅτι ὁ νεοελληνας δὲν ἀνέχεται τὴν
καθαρευουσιάνικη κατάληξη τῆς ὀνομαστι-
κῆς α ι, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, προῦκαὶ

ποθέτει τὸ θηλυκὸ ἄρθρο α ἰ ποῦ χάθη-
κε τόσο νωρὶς καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ
τὸ ἀρσενικὸ ο ἰ: ο ἰ γ υ ν α ἰ κ ε ς¹. Ὁ
λόγος μάλιστα αὐτὸς εἶναι ἰσχυρότερος
ἀπὸ τὸν πρῶτο, γιατί ἔχομε τὰ ἀρσενικά
καὶ οὐδέτερα ὀνόματα ποῦ βρίσκονται
στὸν πληθυντικὸ καὶ ὅμως παραμένουν ἀ-
μετάβλητα: Δ ε λ φ ο ἰ, Μ ο λ ά ο ι, Π α-
ξ ο ἰ, Γ ι ά ν ν ε ν α, Τ ρ ἰ κ α λ α, Χ α-
ν ἰ ά, Γ ρ ε β ε ν ά² κλπ. Ὡστε θὰ μπο-
ρούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἀντίδραση τῆς
κοινῆς νεοελληνικῆς παρουσιάζεται στὰ
θηλυκὰ ὀνόματα πόλεων ποῦ βρίσκονται
στὸν πληθυντικὸ μὲ τύπο τῆς καθαρεύου-
σας. Τὴν ἀντίδραση αὐτὴ τὴ βλέπει κανεὶς
στὴ γνωστότατη καὶ οἰκεία ἔκφραση «ά-
ν ἄ τ ἄ ς Ε ὑ ρ ώ π α ς» ἢ καὶ σ' ἄλλες
φράσεις, ὁ Σαλονικὸς π.χ. γιὰ νὰ πειρά-
ξῃ τὸ φίλο του, ποῦ «ε ἰ ν α ι ἄ π ὸ τ ἄ ς

1. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα
Ἑλληνικά, τόμ. Α', σελ. 10.

2. Στὴ Δυτικὴ Μακεδονία χρησιμοποιεῖται συχνά
: τοῦ Γ ρ ἰ β ἰ ν ὄ.